שם: _____ כיתה: _____ תאריך: _____

עברית ולשון · תחביר · צירופים שמניים · כיתה ט'

דף עבודה: צירופים שמניים, גרעין ולוואי, סמיכות ותמורה

נוצר בבינה מלאכותית · עבודה מקורית לתרגול.

📘 תזכורת: מה זה צירוף שמני?

צירוף שמני הוא צירוף שהמילה המרכזית בו, ה**גרעין**, היא שם עצם (או כינוי). המילים שמוסיפות מידע על הגרעין הן ה**לוואים**. דוגמה: בצירוף "הטיול השנתי של השכבה" הגרעין הוא **הטיול**, והלוואים הם **השנתי** ו**של השכבה**.

סוג הלוואי	דוגמה (הגרעין מודגש)
שם תואר	**ספר** מרתק
סומך (בצירוף סמיכות)	**חדר** המורים
צירוף יחס (מילת יחס + שם)	**מכתב** לסבתא
שם מספר	שלושה **תלמידים**
תמורה (שם נוסף לאותו דבר)	**העיר** ירושלים

📌 סמיכות בקיצור

בצירוף סמיכות יש שני חלקים: ה**נסמך** (המילה הראשונה, הגרעין) וה**סומך** (המילה השנייה, הלוואי).

צורת הנסמך משתנה לפעמים: ארוחה ← ארוחת בוקר; תלמידים ← תלמידי כיתה.

יידוע: ה"א הידיעה באה לפני הסומך בלבד: בית הספר (ולא: הבית ספר).

ריבוי: משנים את הנסמך: בית ספר ← בתי ספר.

שם תואר אחרי סמיכות: בדרך כלל הוא מתאר את הנסמך ומתאים לו במין ובמספר, ומיודע כשהסומך מיודע: ארוחת הבוקר **הטעימה**.

סמיכות פרודה: מפרידים בעזרת "של": חדר המורים ← החדר של המורים. **סמיכות כינויית:** ביתו של דני.

חלק א: גרעין ולוואי

1. בכל צירוף כתבו מה הגרעין, מה הלוואי ומה סוג הלוואי (שם תואר, סומך, צירוף יחס, שם מספר או תמורה).

הצירוף	גרעין	לוואי	סוג הלוואי
ספר מרתק			
חדר האוכל			
מכתב לסבתא			
העיר ירושלים			
שלושה תלמידים			
שמלת כלה			
הטיול השנתי			

כתבה על החלל			

2. בצירוף "המורה החדשה של כיתה ט'" יש שני לוואים. מה הגרעין? מהם שני הלוואים, ומאיזה סוג כל אחד?

חלק ב: צורת הנסמך

3. צרפו את שני השמות לצירוף סמיכות. שימו לב לצורת הנסמך.

שני השמות	צירוף הסמיכות
ארוחה + בוקר	
תלמידים + תיכון	
עוגה + שוקולד	
בגדים + חורף	
שנים + לימוד	
מים + ים	
שדה + תעופה	

4. הסתכלו על התשובות שלכם בשאלה 3. מה קורה לנסמך יחיד שמסתיים ב-ה (כמו ארוחה, עוגה)? מה קורה לנסמך רבים שמסתיים ב-ים (כמו תלמידים, בגדים)? באיזה צירוף הנסמך לא השתנה בכתיב?

חלק ג: יידוע וריבוי בסמיכות

5. כתבו כל צירוף בצורה מיודעת (עם ה"א הידיעה) ובצורת רבים.

הצירוף	מיודע	ברבים
בית ספר		
חדר מורים		
כרטיס טיסה		
שעון יד		
ארוחת ערב		

6. תקנו את הטעות בכל משפט.

המשפט	המשפט המתוקן
הבית ספר שלנו זכה בפרס.	
כל הבתי כנסת בעיר היו פתוחים.	
החדר מורים נמצא בקומה השנייה.	
קנינו את הכרטיסי טיסה אתמול.	

חלק ד: שם תואר אחרי סמיכות

7. השלימו את שם התואר בצורה המתאימה (מין, מספר ויידוע).

הצירוף	שם התואר המתאים
ארוחת הבוקר ____ (טעים)	
חדר המורים ____ (מרווח)	
תלמידי הכיתה ____ (חרוץ)	
עוגת השוקולד ____ (מתוק)	
בגדי החורף ____ (חם)	
שמלת כלה ____ (לבן)	

8. מה ההבדל במשמעות בין שני הצירופים? **א.** מכונית השכן החדשה. **ב.** מכונית השכן החדש. מה חדש בכל אחד מהם, ואיך יודעים?

_____

_____

_____

חלק ה: סמיכות פרודה וסמיכות כינויית

9. כתבו כל צירוף בעזרת "של".

סמיכות	עם "של"
חדר המורים	
ספרי התלמידים	
צעצועי הילדים	
בית דני	

10. כתבו את "בית דני" גם כסמיכות כינויית (עם כינוי חבור + "של").

_____

11. נסו לפרק בעזרת "של" את הצירופים "בית ספר", "יום הולדת" ו"עורך דין". מה קרה למשמעות? למה, לדעתכם?

חלק ו: סמיכות או שם עצם ושם תואר?

12. סמנו בכל צירוף: סמיכות, או שם עצם + שם תואר.

הצירוף	סמיכות	שם עצם + שם תואר
יום הולדת		
יום שמח		
איש עסקים		
איש עסוק		
כוס מים		
כוס ריקה		
ספר לימוד		
ספר עבה		

13. הציעו מבחן שעוזר להבחין בין השניים. רמז: נסו להוסיף "מאוד", או להוסיף ה"א הידיעה.

חלק ז: תמורה

14. בכל משפט מצאו את התמורה ואת הגרעין שהיא מתייחסת אליו.

המשפט	הגרעין	התמורה
ביקרנו בעיר חיפה.		
המורה, רונית לוי, הודיעה על מבחן.		
אחי הקטן, יואב, הצטרף לחוג.		
קראנו את הספר "הנסיך הקטן".		

15. השמיטו את הגרעין במשפט הראשון. האם המשפט נשאר תקין? מה זה מלמד על ההבדל בין תמורה לבין שם תואר?

חלק ח: הרחבה וכתיבה

16. הרחיבו את הגרעין "טיול" לצירוף שמני ארוך. בכל שלב הוסיפו לוואי אחד מסוג אחר: סומך, שם תואר, צירוף יחס. כתבו את הצירוף אחרי כל שלב.

17. כתבו 4 משפטים על בית הספר שלכם. השתמשו לפחות ב: סמיכות מיודעת, שם תואר אחרי סמיכות, תמורה וצירוף יחס. סמנו את הגרעין בכל צירוף.